

Beszámoló az MNL PML 2018. évi Levéltári Napjáról

A hagyományoknak megfelelően 2018. november 29-én került sor a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltárának levéltári napjára. A tudományos ülés helyszíne a 2018 tavaszán átadott új épületszárnyban kialakított konferenciaterem volt, a Vágóhid utca 7. szám alatt.

„Oktatás, kultúra, művelődés Pest megyében” témára épült a levéltári nap programja, mely három szakaszra bontható. Az első részben a tudományos előadások hangoztak el, ezt követte a levéltárpedagógiai kiállítás megnyitója, majd a kerekasztal-egyeztetés Pest megye monográfiájának folytatási lehetőségeiről.

Az előadások előtt köszöntőt mondott Dr. Szép Tibor, Pest Megye Önkormányzatának főjegyzője, aki egyúttal Szabó István, a Pest Megye Közgyűlése elnökének üdvözlését is átadta. A főjegyző kiemelte, hogy a szervezeti átalakításokat követően is fontos szerepe van a levéltárnak a megye életében, még mindig magukénak érzik az intézményt. A levéltári nap témájához kapcsolódva személyes családi példáját osztotta meg a közönséggel és a mikrotörténelem szerepét emelte ki. A Magyar Nemzeti Levéltár nevében köszöntőt mondó Dr. Ö. Kovács József megyei főigazgató-helyettes szintén a mikrotörténet-írás jelentőségét említette, amelynek segítségével a történelem életszerű ábrázolása megvalósulhat.

Az előadók idén is több helyről érkeztek: az MNL Pest Megyei Levéltára tudományos munkatársain kívül az MNL Országos Levéltárából, az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárából, Budapest Főváros Levéltárából és a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumból kerültek ki.

A levéltári nap első előadója **Kincses Katalin** (főtanácsos, HM HIM, PhD., a Hadtörténelmi Közlemények főszerkesztője) volt, aki *A műveltség szerepe Hadik András tábornagy pályafutásában a XVIII. század második felében* címmel tartott előadást. Bevezetésként a hétéves háborút lezáró, 1763. évi Hubertusburgi békéről beszélt, mint fordulópontonról Hadik András életében. Ezt követően Hadik András iskoláztatásának és pályafutásának bemutatása következett, amely az Udvari Haditanács elnöki tisztségében csúcsosodott ki. Kincses Katalin hangsúlyozta, hogy a kismemesi családba született Hadik András többek között a tanulmányai során elsajátított műveltségének és széles tudásának köszönhető, hogy végül katonai érdemei mellett jó diplomatának és politikusnak bizonyult.

Schramek László (főlevéltáros, igazgató, MNL PML, PhD.) *Oktatási infrastruktúra Pest megyében a Ratio Educationist követő években* című előadásában felekezetenként (katolikus, református, evangélista, ortodox, izraelita) vizsgálta meg az oktatás, illetve az iskolák helyzetét a korszakban. A kimutatások és grafikonok segítségével bemutatott prezentáció során az előadó kitért többek között az oktatók, a tanulók létszámára és életkorára, valamint az oktatási intézmények számára. A vizsgált téma fontos forrásaiként emelte ki a különböző egyházi felméréseket, összeírásokat, valamint egyházlátogatási jegyzőkönyveket. Schramek László előadásának végén röviden a kor oktatási körülményeit ismertette.

Nagy János (főlevéltáros, BFL, PhD.) *Református értelmiség és művelődés a 18-19. századi Kiskunlacházán* című előadásában elsősorban a település szempontjából jelentős református értelmiség szerepére és életmódjára tért ki. A prezentáció során három csoportot mutatott be: a lelkészeket, a tanítókat és a jegyzőket. Kutatása kiterjedt a képzettségre, a járandóságra és a feladatkörökre vonatkozó információkra. Az előadó néhány lelkész név szerint is kiemelt és rávilágított az anyagi és erkölcsi nehézségekre, amelyeket különböző fegyelmi ügyek is tanúsítanak. A bemutatott példákon keresztül Nagy János elmondta, hogy a vizsgált korszakban Kiskunlacházán az egyházi értelmiség túlnyomórészt nem a helyiek közül került ki, ez pedig sok esetben vezetett nézeteltérésekhez az egyházközösségen belül.

Egey Tibor (ny. levéltárigazgató) *Ismeretterjesztő tevékenység Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében a két világháború között* című előadását távollétében Schramek László (főlevéltáros, igazgató, MNL PML, PhD.) kivonatos formában ismertette a megjelentekkel. Az előadás során rövid szervezettörténeti áttekintésre került sor. Említésre került többek között az Országos Szabadoktatási Tanács és a gróf Klebelsberg Kuno nevéhez köthető Országos Népművelési Bizottság is. Az előadás ezt követően a megyei, járási és városi bizottságok szervezetére és működésére tért ki, végezetül pedig említésre került a tevékenységet népszerűsítő *Pest Megyei Népművelés* című folyóirat is.

Az első szekció zárásaként **Berényiné Kovács Gyöngyi** (főlevéltáros, MNL OL, PhD.) *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye levéltárosainak közművelődési előadásai a Magyar Rádióban (1932–1944)* címmel tartott előadást. Témáját egy konkrét személy, Rexa Dezső levéltáros példáján keresztül szemlélte, aki számos rádióelőadást tartott a Magyar Rádióban különböző témákban. A rádiós műsorok egy része a szülőföldről, a Felvidékről szóltak, emellett történeti, közigazgatási és színház-történeti érdekességekről is mesélt hallgatóinak. Rexa Dezső történetei minden esetben csattanóval és/vagy tanulsággal zárultak. Berényiné Kovács Gyöngyi előadása lezárásaként elmondta, hogy a kor szellemisége mellett Rexa Dezső célja közönségének mulattatása és nevelése volt, amelyet korát megelőzően vitt véghez.

A szünet utáni első előadó **Vezsenyi Péter** (főlevéltáros, főosztályvezető-helyettes, BFL) volt, aki *Adalékok a Péceli Elemi Református Népiskola 19–20. századi történetéhez* címmel tartott előadást. Prezentációjának bevezetőjében az iskolatörténet jelentőségére tért ki, amely hely-, egyház- és társadalomtörténeti kutatások szempontjából is fontos adalékként szolgálhat. Előadása során képek és kimutatások, valamint grafikonok segítségével szemlélte az iskola fejlődésének történetét, valamint kitért a felekezeti iskolák szabályozásának törvényi hátterére is. Fontos forrásként emelte ki az iskola történetének szempontjából Szász Károly 1893. évi püspöki vizitációját. Vezsenyi Péter előadása végén elmondta, hogy az iskola életében egészen az államosításig jelentős szerepet játszott a hitbéli nevelés és a diákok egyházközséghez kapcsolása.

Mucsi László (levéltáros, MNL JNSZML) *Az általános iskola létrehozásának problémái a második világháború után (1945–1948)* című előadásáról Jász-Nagykun-Szolnok megyei vonatkozásban beszélt. Prezentációjának bevezetőjében kitért arra, hogy az iskolarendszer átalakításának több problémával is szembe kellett néznie, mint például a II. világháborúra is visszavezethető rossz infrastruktúra, a lakosság rossz szociális helyzete, vagy iskolai felszerelések és a tanárok hiánya. Mucsi László előadása során egy további fontos hátráltató tényezőre hívta fel a figyelmet: a negatív mikroklímára, amelyet egy konkrét példán keresztül (kunszentmártoni iskolák és Dávid Mihály esete) szemléltetett. A bemutatott példa alátámasztja, hogy a személyi, illetve a helyi konfliktus is jelentős mértékben akadályozhatja az általános iskolai rendszer kiépítését.

Tóth Judit (főlevéltáros, MNL SZKI, PhD.) *A zsámbéki Mezőgazdasági Akadémia* címmel tartott előadását egy 1949-ben készült filmhíradó lejátszásával kezdte, hogy ezzel is közelebb hozza a közönséghez a kor hangulatát. A zsámbéki Zichy-kastély 1949-től 1950-ig adott otthont a Földművelésügyi Minisztérium által létesített Akadémiának, amely később Gödöllőn folytatta működését. Általános mezőgazdákot képeztek a gépállomások, állami gazdaságok és tszcs-k részére. Az akadémiai képzés célja az ún. új értelmiség megteremtése, a pártállam megfelelő káderképzésének biztosítása volt. Zsámbékon volt 1951 és 1971 között a termelősövetkezeti vezetőképző is, a köztudatban a település mint a tsz elnök képzés helye ismert. Mezőgazdasági szaktanfolyam is indult Zsámbékon 1954–1956 között, 1962-től pedig

a Mezőgazdasági Technikum működött itt. A település mezőgazdasági vonatkozásban így rendszeresen megjelent a különböző sajtótermékekben is.

Kiss András (főlevéltáros, MNL OL, PhD.) *Hogyan szórakoztak a Csepel autógyári munkások?* című előadását a munkásmozgalom-történeti kutatások rövid áttekintésével kezdte. Ezt követően kitért a Csepel autógyári munkásság társadalomtörténeti kutatásának jelentőségére, amely jó példaként szolgál a kor ipari/városi munkásságának bemutatására amellet, hogy elősegítheti a mikrotörténeti és helytörténeti kutatásokat is. A prezentáció során a gyár 1949. évi alapításától kezdve egészen az 1960-as évekig kísérhettük figyelemmel a Csepel autógyári munkásság szabadidős tevékenységi szokásait, különös tekintettel az autógyár 1961-ben átadott saját művelődési házára.

Halász Csilla (főlevéltáros, MNL PML, PhD.) előadását távollétében Kiss Anita (levéltáros, igazgató-helyettes MNL PML) ismertette a hallgatósággal. *Népművelés a Rákosi-korszakban* című előadásának témája a korszak augusztus 20-i ünnepeinek bemutatása volt. A szocialista állam új ünnepeket hozott létre, hagyományokkal rendelkezőket törölt el, illetve más tartalommal töltött meg. Ez utóbbira példa augusztus 20., mely korábban Szent István és az ezeréves magyar állam ünnepe volt. Új kenyér ünnepének nevezték el, majd az 1949-ben életbe léptetett alkotmányra emlékezve az alkotmány ünnepe lett. Ekkor történt az új kenyér átadása, tervkiállítások voltak, a belső piac élénkítésére vásárokkal kötötték össze az ünnepséget. Ezekről a színes vidám ünnepségsorozatokról az előadás után a napi sajtóból válogatott képsorozatot is megosztott a közönséggel az előadó.

Az előadásokat követően *A levéltár nem játék! Vagy mégis?* című levéltárpedagógiai kiállítás bemutatása következett. Az általános iskolás korú diákok részére megalkotott öt állomás interaktív feladatok segítségével ismerteti meg az érdeklődőkkel a levéltárat. Az írásbeliség fejlődése mellett az oklevelek és címerek jelentőségéről, a vízjelekről, a levéltárakról és Pest megyéről kaphatnak játékos formában ismereteket az ide látogatók. A kiállításhoz kapcsolódó feladatlapot több csoportra osztva a konferencia résztvevői is kipróbálhatták.

A levéltári nap zárásaként a levéltár tudományos munkájának egy fontos kérdését vitatták meg kerekasztal keretében. A meghívottak mindegyike részben érintett Pest megye történetének tudományos feldolgozása kapcsán. A házigazda és levezető elnök, Dr. Schramek László igazgató által feltett kérdésekre Dr. Lauter Éva, a Ferenczy Múzeum tudományos igazgató-helyettese, Dr. Gyenesei József, az MNL Bács-Kiskun-Megyei Levéltárának igazgatója, Dr. Horváth Ferenc, Vác Város Levéltárának igazgatója, Dr. Kenyeres István, Budapest Főváros Levéltára főigazgatója, Dr. Ö. Kovács József, az MNL megyei-főigazgatóhelyettese, és Dr. Tringli István, a Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa válaszoltak. A historiográfiai áttekintés mellett a jövőbeni intézményi tervek is szóba kerültek. A monográfia megírásának szakmai követelményeiről egyeztettek a megjelentek. Megállapították, hogy amennyiben sor kerül a munkára, a megyetörténeti összefoglalónak szigorú kooperáción kell alapulnia és külső finanszírozó bevonása is szükséges.

A sikeresen lezajlott rendezvény és kiállítás létrejöttét a 25 éves Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A beszámolót összeállította: Gaálné Barcs Eszter és Sebiány Noémi